

УДК [631.15:636]:[631.158:658.32]

JEL Classification: Q11; Q13

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004111>

А.А. ДЮК, кандидат економічних наук

Концептуально-методичні засади оцінки організаційно-економічної соціалізації підприємництва на селі

Мета статті - запропонувати концептуально-методичні засади оцінки організаційно-економічної соціалізації підприємництва на селі з визначенням секторів і показників для аналізу.

Методика дослідження. Виклад матеріалу відповідно до поставленої мети побудовано на методології: пізнання загальнотеоретичних положень еволюції і розвитку підприємництва; визначення засад, критеріїв організаційно-економічної соціалізації економічних систем; оціночного визначення складу форм господарювання, підприємств, які утворилися в результаті трансформації до ринку; висвітленні характеристик результативності підприємницької діяльності з проєкцією на соціально-економічне становище сільських територій, продовольчу безпеку тощо.

Результати дослідження. Запропоновано концептуально-методичні засади оцінки організаційно-економічної динаміки життєдіяльності на селі з визначенням секторів і показників для аналізу тенденцій соціалізації підприємництва.

Елементи наукової новизни. Удосконалено засади оцінки соціалізації підприємництва на селі на основі визначення секторів і показників для аналізу.

Практична значущість. Полягає у формуванні комплексного підходу до удосконалення організаційно-економічної соціалізації підприємництва на селі як чинника ефективності господарювання. Табл.: 2. Рис.: 1. Бібліогр.: 34.

Ключові слова: методика; концептуальні положення; підприємництво; соціалізація; господарювання.

Дюк Анна Андріївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, вул. Сонячна, 3)

E-mail: annaduke@ukr.net

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0001-6480-0558>

Постановка проблеми. На теперішній час і у недавньому історичному періоді господарювання на селі розглядається науковцями з пріоритетних позицій: капіталізації економічних ресурсів; створення ефективних формувань; механізмів забезпечення вищої доданої вартості тощо. Тобто першочергове значення в розробленні критеріїв ефективності господарювання мають результати функціонування підприємств, розвитку підприємства. Дослідницький нахил зроблено на користь представлення результатів господарської діяльності, які задовольняють інтереси переважно підприємця, а не соціуму сільської громади. Такий однобічний підхід до оцінок розвитку господарської системи за критеріями її призначення в сільськогосподарському виробництві не відповідає передовим моделям соціальної економіки. Для

перспективного розвитку села потрібно стимулювати збалансування економічних і соціальних інтересів. У методологічному ж плані акцентуємо увагу на необхідності формування концептуально-методичних засад оцінки організаційно-економічної соціалізації підприємництва на селі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підприємництво є об'єктом посиленого наукового інтересу починаючи з першооснов підприємницького господарювання і закінчуючи усталеними концепціями розуміння цього явища. За тривалого періоду розвитку економічних систем наука збагатилася напрацюваннями й висновками: в питаннях пізнання економічної природи підприємництва; у проблематиці соціалізації підприємництва як креативного механізму ефективного господарювання; в розкритті структурно-функціональної специфіки організаційно-

економічного і соціального значення цього питання на галузевому рівні. Зазначене слід безпосередньо віднести до проблематики організаційно-економічної соціалізації, поширення підприємств ринкового спрямування із здобуттям ними результатів для задоволення суспільних та індивідуальних потреб тощо.

Наукова проблематика теоретичних засад підприємництва, його поширення, а також організаційно-економічної соціалізації в галузевих системах ринку, викладена багатогранно й різносторонньо. Про це свідчить аналіз досліджень і публікацій таких дослідників, як: Р. Кантільон [1; 8, с. 36-37; 10, с. 300; 14], який, як зазначає Ю. Губені, увів у науковий обіг поняття підприємництва, стверджував про егоїстичну природу підприємця [8, с. 36-37], що можна віднести до аспектів бачення соціалізації підприємництва, а також наголошував на тому, що: підприємець врівноважує ринок правильними прогнозами вподобань споживача [8, с. 37]; в енциклопедичній літературі зазначено, що Р. Кантільон довів відмінність між прибутком і підприємницьким доходом [10, с. 300] - його вченню належить політекономічний підтекст підприємства; Ж.-Б. Сей [25, с. 278] - дотримувался концепції Р. Кантільона; А. Тюрго [25, с. 278] - розглядав підприємство як сукупність спроможностей суб'єктів до ризику, а також наявність творчих здібностей; А. Сміт [10, 24] - розкрив економічні основи функціонування підприємств як організаційних структур формування багатства народів; Й. Шумпетер [10, 30] - довів залежність ефективності підприємництва від інновацій, запропонувавши концепцію новатора-підприємця, який виступає «головною рушійною силою розвитку ринкової капіталістичної системи господарювання» [10, с. 367], вважав, що підприємцем «може бути лише особа, яка має специфічну індивідуальність, свідомо йде на ризик і впроваджує у господарську діяльність інновації» [8, с. 99]; Т. Веблен [6] - запропонував теорію «ділового підприємства», довівши, що «головна мотивація бізнесу - отримання грошового доходу від купівлі-продажу.... типовий результат бізнесу - накопичення багатства» [6, с. 24], а функцію підприємця визначав як «координацію виробничих процесів з метою виробничої економії і підвищення експлуатаційної працездатності» [6, с. 38]; Дж. Кейнс [10] - розглядав підприємство як соціально-економічний

механізм ефективного використання ресурсів, капіталу для досягнення мети з максимізації прибутку [10, с. 367], розцінював роль підприємця і підприємництва «як ситуаційну гру на полі економічної політики» [8, с. 126]. У формуванні першооснов підприємництва переважали його пізнання як економічного механізму, в якому мають реалізовуватися завдання креативної капіталізації ресурсів і забезпечуватися максимізація прибутку.

Соціальні аспекти підприємництва спершу не знаходили узгоджувального розуміння серед представників класичної економічної науки, проте пріоритет соціалізації підприємницької діяльності було відзначено в соціології. Завдяки напрацюванням М. Вебера [4, 5] поширилися ідеї міждисциплінарного пізнання підприємництва - поєднання не лише економічної ідеології, а й соціальної, що може означати організаційно-економічну соціалізацію господарювання. Пріоритетність такої конструкції вивчення проблеми очевидна, адже підприємства нерозривно взаємодіють, а створені товари-послуги соціалізуються споживанням.

Ідеї соціалізації підприємництва розглядаються через призму: формування національного багатства - Е. Харитонова і Е. Крилова [27]; створення контрекономіки соціального бізнесу - М. Юнус [31, с. 25-39]; соціальних устоїв кооперації, включаючи сільськогосподарську діяльність - С. Бородаєвський [3], В. Зіновчук [13], М. Малік [16]; організаційно-функціональних характеристик соціального підприємництва, формування соціального капіталу - Д. Борнштейн [2], З. Галущка [7], Дж. Коулман [15], О. Шпикуляк [28]; трансформаційної динаміки розвитку економіки і сільського (аграрного) сектору, становлення форм господарювання: Ю. Лупенко [19], П. Саблук [18], М. Сичевський [23], а також інші дослідники [9, 11, 12, 22, 26, 29, 32-34], зокрема щодо методичних засад оцінювання ефективності підприємницького господарювання [17, 21]. Спільним для наведених досліджень стало доведення соціального значення підприємництва, що розширює горизонти організаційно-економічної соціалізації, враховуючи особливості трансформації на селі.

Адепти теорії підприємництва завжди опосередковано стверджували про підприємство як соціально-економічний феномен в організації господарювання. Критичний ана-

ліз досліджень і публікацій з обраної проблематики можна безкінечно продовжувати, але існують аспекти, які потребують додаткового розгляду. До таких відноситься розроблення концептуально-методичних засад оцінки організаційно-економічної соціалізації підприємства на селі з визначенням результатів для аналізу.

Мета статті - запропонувати концептуально-методичні засади оцінки організаційно-економічної соціалізації підприємства на селі з визначенням секторів і показників для аналізу.

Виклад основних результатів дослідження. Господарська діяльність у класичному розумінні функціональних статусів підприємства спрямована на досягнення економічного результату (дохід, прибуток, обсяг виробництва і продажів тощо), проте зі змінами парадигми соціально-економічних відносин у суспільстві змінилося сприйняття результативності. Еволюція концепцій підприємницького господарювання ознаменувала поступовий перехід суспільств до моделі соціальної ринкової держави, позначилася на засадах визначення цілей, ролей підприємства, його соціалізації. У загальному визначенні: «Соціалізація - процес становлення й розвитку особистості, що полягає у засвоєнні індивідом упродовж усього життя соціальних норм, культурних цінностей і зразків поведінки й дає йому змогу функціонувати у суспільстві» [25, с. 337], «процес засвоєння культури, всіх її цінностей та символів» [11, с. 333]. На переконання П. Яхно [32], «соціалізація - це тренд подальшого розвитку суспільства..., передбачає трансформації економічної діяльності: кардинальні зміни способу її здійснення; якісні перетворення у сфері організації виробничої, інформаційної і знаневої сфер виробничих відносин; радикальний перегляд ставлення працівників до оточення загалом і середовища життєдіяльності, до розуміння рівня якості життя та добробуту, зокрема, через формування нової культури і моделі споживання» [32]. Зазначені аспекти співвідносяться із соціалізацією підприємства через механізм засвоєння індивідом традицій, знань, розроблення стратегій і норм підприємницької поведінки. Соціалізація підприємства зіставна з ефективним розвитком економіки. Цілком слушно зазначає О. Попадинець, що: «Економічний аспект соціалізації передбачає підпорядку-

вання економічних процесів розвитку людини, перерозподіл результатів виробництва в цілях суспільства, поліпшення умов виробництва і життєдіяльності населення, що і означає становлення нового типу економіки» [20]. Категорія соціалізації відповідає характеристикам підприємництва як соціально-економічного феномена.

Підприємництво як соціально-економічний феномен представлено в економічній сфері життєдіяльності людини, а також інших сферах, бо підприємницький підхід притаманний багатьом секторам діяльності в умовах ринку. У філософському й організаційно-економічному контексті науковці відзначають значимість проблематики соціалізації як актуального механізму утвердження підприємницьких структур, сприйняття результатів їх діяльності, отримання вигід і оптимізації витрат. Проте вважаємо, що організаційно-економічна соціалізація полягає не лише в оцінках економічної результативності, а й у поширенні підприємств різних організаційно-правових форм господарювання.

Соціалізація підприємства відбувається під впливом і з урахуванням економічних (виробничо-господарська діяльність), інноваційних (впровадження новітніх технологій), а також мотиваційних чинників (соціальна відповідальність). Підприємство тим самим обслуговує потреби суспільства формуванням сфери зайнятості, виробництвом продовольства, забезпеченням його споживчої якості і цінової доступності. При цьому потрібно враховувати, що підприємство виступає функціональною основою економіки, тому соціалізація економіки означає соціалізацію підприємства. Погоджуємося з думкою, що: «соціалізація економіки» розглядається як послідовний процес олюднення економіки на всіх рівнях цієї системи, у всіх галузях і сферах, включаючи ринок (передусім споживчий), соціалізація якого проявляється як запит суспільства на соціально відповідальний продукт, що у свою чергу зумовлено формуванням в умовах перехідного періоду до постіндустріальних відносин нової, якісно вищої системи цінностей людства [32]. Аналогічно слід будувати визначення соціалізації підприємства, зокрема щодо соціально відповідального виробництва.

Поняття ж організаційно-економічної соціалізації підприємництва визначається за сукупністю складових: організаційна соціалізація - утворення і поширення підприємницьких суб'єктів різних організаційно-правових форм господарювання (господарських товариств, кооперативів, приватних, державних підприємств тощо); економічна соціалізація - внесок у створення суспільного продукту.

У систематизації досліджень розробників теорій підприємництва усе більше значаться соціальні чинники. Соціальна значимість підприємництва загалом відповідає рівню усупільнення господарських відносин, але за ринкової моделі - це якісна оцінка добробуту, доступності товарів і послуг, інклюзивності. В організаційно-економічному контексті під соціалізацією розуміють: склад, поширення організаційно-правових структур; мотивація створювати організації, а також частку серед них соціальних підприємств або підприємств соціального типу.

Аналіз динаміки еволюції концептуальних засад підприємництва дає підстави для стве-

рдження, що відбувається його організаційно-економічна соціалізація. На етапі становлення ранньої теорії концепт підприємництва полягав у капіталістичній, економічній його природі. Підприємство пройшло організаційно-економічну соціалізацію, оформлення структур різних форм, за якими будуються господарські відносини та здійснюється соціальний обмін. Із перебігом років сформувалися критерії і наукове бачення підприємництва як соціально-економічного феномена.

Класично у процесі господарської діяльності відбувається опосередкування соціального результату економічним, що за наслідком можна оцінити як соціальну дію. Тим самим йде мова про економічну поведінку підприємця, який організовуючи господарську діяльність і постачаючи товари (послуги) на ринок - здійснює процес організаційно-економічної соціалізації підприємництва. Загальне визначення цього процесу витікає із концепцій підприємництва (табл. 1).

1. Визначення і концепції підприємництва

<p>Підприємець - суб'єкт господарських відносин, який у ситуації ринкової невизначеності, спираючись на особливі якості (знання, ініціативність, винахідливість, нестандартні рішення) намагається організувати надання нових послуг та виробництво якісних товарів за допомогою підвищення їх додаткової вартості, раціоналізації існуючих форм економічної взаємодії з метою отримання якомога більшого прибутку [25, с. 277]</p>	<p>Підприємець - основний суб'єкт господарювання, який завдяки певній сукупності рис втілює у практику функції підприємництва і за свою працю отримує підприємницький дохід, мінімум - нормальний прибуток [11, с. 83]</p>
<p>Підприємництво - соціально-економічний феномен, що уособлює певних суб'єктів господарських відносин, дії яких спрямовані на задоволення різноманітних потреб та інтересів (матеріальних, соціальних, духовних) за допомогою діяльності, яка відзначається ризиком, нововведеннями та ініціативою [25, с. 278]</p>	<p>Підприємництво - самостійне організаційно-господарське новаторство на основі використання різних можливостей для випуску нових або старих товарів новими методами, відкриття нових джерел сировини, ринків збуту тощо з метою отримання прибутків і самореалізації власної мети [11, с. 83]</p>
<p><i>Основні функції підприємництва - новаторська, організаційна, господарська, соціальна та особистісна [11, с. 83]</i></p>	
<p>Концепції підприємництва - спосіб пізнання та сукупність ідей, положень про сутність підприємництва і підприємницької функції, а також їх змін у процесі еволюції економічної системи капіталізму [10, с. 355] - здобули поширення завдяки ідеям таких дослідників, як: Р. Кантільон, Дж. Тюнен, Г. Мангольт, Ф. Найт, Ж.-Б. Сей, А. Сміт, Дж. Мілль, К. Маркс, П. Дракер, А. Маршалл, Л. Вальрас, Й. Шумпетер, Л. Мізес, Ф. Хаєк, Т. Веблен, Дж. Гелбрейт, М. Фрідмен, О. Уільямсон, Р. Коуз</p>	

Концепція	Сутнісні характеристики	Кваліфікація аспектів поширення - соціалізації підприємництва
Новатора Шумпетера [10, с. 367]	Підприємництво - діяльність спрямована на отримання прибутку завдяки інноваціям	Інноваційність як чинник утвердження підприємництва та його результатів у соціумі
Кейнсіанська [10, с. 367]	Підприємництво як функціональна модель господарювання, здійснюваного поєднанням економіко-психологічних здібностей підприємця з раціональною соціально-економічною діяльністю держави	Збалансування економічних інтересів підприємців і соціальних - суспільства за рахунок заходів державної політики регулювання
Фірми [10, с. 360]	Підприємництво як організаційно-економічні перетворення ресурсів, праці і капіталу в конкурентному середовищі для спрямування на ринок затребуваного товару	Організація внутріфірмених процесів і забезпечення ефективного просування товару на ринок
Підприємницького доходу [11, с. 85]	Діяльність спрямована на ефективне здійснення ділових операцій - перевищення доходів над витратами	Ефективне здійснення ділових операцій

Джерело: Адаптовано з аналізу літературних джерел: [10, 11, 25].

На наше переконання, соціалізацію підприємництва слід розділяти на: організаційно-економічну (організація, поширення і забезпечення функціонування підприємства); соціально відповідальну (благодійництво, створення соціальних підприємств). Теоретична модель соціалізації полягає у креативному поширенні концепції підприємництва упродовж століть (табл. 1), тоді як організаційно-економічна - у досягненні економічних, соціальних результатів, зокрема на галузевому рівні.

Організаційно-економічна соціалізація підприємництва - це створення умов і фактичне поширення підприємницьких структур (підприємств), а також забезпечення створення ними доступних для споживача товарів, надання послуг. Подекуди соціалізація підприємництва може трактуватися як синонім інклюзивного розвитку - за результативністю - соціально-економічними досягненнями. У розвиток цієї ідеї виділяємо сфери життєдіяльності, щодо яких соціалізацію можна ідентифікувати (табл. 2).

Коментуючи теоретичні засади організаційно-економічної соціалізації підприємництва на селі й розроблення методичних положень її оцінювання наведемо думку вітчизняних вчених про те, що: «Підприємницька діяльність в аграрному секторі економіки спрямована на створення умов для забезпечення розвитку економіки, реалізації прав і свобод громадян, узгодження інтересів груп

у суспільстві та забезпечення соціального розвитку сільських територій» [29] - це підтвердження соціалізованості підприємництва як діяльності із забезпечення соціально-економічного добробуту села.

Організаційно-економічну соціалізацію підприємництва пропонується досліджувати за методичною схемою (рис.). На згаданій методичній конструкції пізнання і будуємо методологію дослідження організаційно-економічної соціалізації підприємництва на селі в умовах трансформації господарювання.

Організаційно-економічна соціалізація підприємництва на селі відповідним чином залежить від державної аграрної політики, адже це - «стратегічний курс держави та система заходів, спрямованих на інтенсивний розвиток продуктивних сил села, вдосконалення або докорінну зміну існуючих економічних відносин, у т.ч. типів і форм економічної власності, а також господарського механізму з метою істотного поліпшення умов життя й побуту його мешканців, на забезпечення продовольчої безпеки країни» [10, с. 12]. Відповідно організаційно-економічна структура сільськогосподарських підприємств кардинально змінилася з переходом від командно-адміністративної до ринкової системи господарювання. Згаданий процес триває і в основному завершений організаційно, його науковці ще називають еволюцією сільськогосподарських підприємств [9].

2. Сфери ідентифікації організаційно-економічної соціалізації підприємництва на селі

Сфера. Визначення, характеристики	Об'єкт ідентифікації
Село. Тип поселення, жителі якого зайняті переважно у сільському господарстві. До сільських населених пунктів за статистичним обліком також належать станційні селища, шляхові дільниці, селища лісгоспів, зимівлі, інші дрібні селища, не пов'язані з сільським господарством [25, с. 323]	Територія, тип поселення
Економіка. Сфера суспільної діяльності, в якій створюються, обмінюються продукти людської діяльності, у зв'язку з чим формується і розвивається система економічних відносин [25, с. 120] Найважливіша сфера суспільного життя, в якій шляхом використання різноманітних ресурсів здійснюється виробництво, обмін, розподіл та споживання продуктів людської діяльності, формується і постійно розвивається система продуктивних сил і виробничих відносин [10, с. 180]	Виробничі, господарські, соціально-трудова, інфраструктурні, управлінські та інші відносини
Суспільство. Система суспільних відносин і зв'язків між окремими індивідами, трудовими колективами, соціальними верствами і групами та іншими суб'єктами, що виникають і розвиваються в процесі їх життєдіяльності і підпорядковуються особливим законам функціонування та розвитку [11, с. 402]	Економічні, господарські, підприємницькі відносини
Ринок. Регульована сукупність економічних відносин між фізичними та юридичними особами - суб'єктами різних типів і форм власності та господарювання в межах окремих країн і світового господарства з приводу організації та купівлі-продажу різноманітних товарів і послуг відповідно до законів товарного виробництва [11, с. 250]	Відносини з обміну товарами-послугами опосередковані вартістю
Організаційна форма підприємства. Форма об'єднання людей для спільної діяльності у межах певної структури (одноосібне господарство, партнерство, корпорація) [11, с. 26]	Засади перерозподілу власності і результатів; управлінські моделі
Організаційно-правова форма підприємства. Взаємопереплетіння відповідних форм об'єднання людей для спільної діяльності в межах певної структури з законодавчим закріпленням цих форм (всі види підприємств; господарські товариства; кооперативи; організації (установи, заклади); об'єднання підприємств; відокремлені підрозділи без статусу юридичної особи; непідприємницькі товариства; об'єднання громадян, благодійні організації; інші форми) [11, с. 28]	Тенденції поширення підприємств різних організаційно-правових форм
Форма господарювання. Комплекс конкретних способів, які використовує суб'єкт господарювання для привласнення предметів природи у процесі праці з метою створення певного блага або доведення його до конкретного споживача й отримання за це частини доходу [11, с. 517]	Засади реалізації, використання форм власності

Джерело: Представлено і систематизовано з літературних джерел: [10, 11, 25].

Визначення і характеристика підприємництва як соціально-економічного феномена		
Обґрунтування теоретичної сутності соціалізації підприємництва		
Методичні оцінки соціалізації підприємництва		
<i>Організаційні</i>	<i>Економічні</i>	
Аналіз структурного складу і динаміки трансформацій господарських формувань		
Оцінювання результативності господарювання суб'єктів підприємництва		
<i>Виробничо-господарські результати</i>	<i>Фінансово-економічні результати</i>	<i>Соціально-економічні</i>
СЕКТОРИ ІНДИКАТИВНОГО АНАЛІЗУ		
<i>Галузева структура і обсяги виробництва</i>	<i>Прибутковість, рентабельність</i>	<i>Витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи</i>
Аналіз якісних соціально-економічних параметрів розвитку виробництва		
<i>Достатність продовольства за обсягом</i>	<i>Доступність продовольства за ціною</i>	

Концептуально-методична схема аналізу організаційно-економічної соціалізації підприємництва на селі

Джерело: Розроблено і запропоновано автором.

Ринкова організаційно-економічна структура сільськогосподарських підприємств на практиці означає створення різнопланових формувань (товариства, кооперативи, приватні підприємства, фермерські господарства). Проходження цього процесу, починаючи з 90-х років минулого століття, кардинально вплинуло на економіку і соціальну складову сільського розвитку. Традиційно сільськогосподарські підприємства для українського села були і залишатимуться носіями соціального у повному розумінні цього слова. Серед головних критеріїв соціально-економічної ролі цих підприємств значиться їхній вклад у формування селозберігаючої моделі господарювання [12]. Зміни організаційно-економічної структури сільськогосподарських підприємств найбільш негативно позначилися на механізмах вирішення соціального блоку питань сільського розвитку. Критерій безумовної максимізації прибутку нищівно вплинув на соціальний розвиток села, інфраструктуру тощо. Вважаємо, що у процесі еволюції сільськогосподарських підприємств змінилися підходи і мотивації до соціальної діяльності.

Соціально-економічна ефективність регламентується правовими нормами, але на практиці залежить від соціальної політики власника підприємства, засновників, які прагнуть максимізації прибутку замість соціального вкладення. Тому сільськогосподарські підприємства часто обмежують свою соціальну діяльність критеріями виконання законодавчих норм у системі сплати податків, соціальних зборів. Тобто соціально-економічна ефективність за прикладом соціального, соціально-спрямованого, соціально відповідального підприємництва - це переважно інтерес підприємця, який або є - або ж бізнесмен більше не заінтересований вкладати кошти у соціально-економічний розвиток сільської території. Можна навести багато як позитивних, так і негативних прикладів соціальної діяльності сільськогосподарських підприємців.

Соціальна ефективність підприємств, які ведуть господарську діяльність на сільських територіях, полягає у реалізації ними не лише бізнесової місії, а й місії розбудови інфраструктури. Безпосередньо соціально-економічну ефективність господарювання формує структура виробництва, за наслідком - це розмір соціально спрямованих витрат виробництва, чисельність зайнятих (робочі місця). Підприємства ж стали на переважно капіталістичний шлях розвитку: «...у більшості

підприємств звужено до мінімуму асортимент продукції і спрIMITизовано технологію її виробництва. На світовий ринок Україна виходить переважно із сировинним промисловим і сільськогосподарським продуктом. Найтяжчі наслідки має втрата великого тваринництва. Більшість підприємств уже ніяких ферм не мають» [9, с. 6]. Зазначений висновок цілком відображає загальну картину формування соціально-економічної результативності сільськогосподарських підприємств. Причинно-наслідковий зв'язок їх розвитку із соціальною ефективністю очевидний в системі «структура виробництва - кількість робочих місць - оплата праці - добробут селянина».

В оцінках соціалізації підприємництва на селі потрібно вести мову про аспекти соціальної політики, яку реалізують підприємці. Тобто у системі «підприємство-сільська територія» практично локально проявляються засади соціальної відповідальності, які сповідують сільські підприємці. Також зазначимо, що існує зв'язок між соціалізацією економіки і соціалізацією підприємництва, адже при цьому характер соціальної відповідальності залежить від конкретних мотивацій. Цими аспектами характеризуються практики реалізації не лише економічного, а й соціального призначення підприємств, виконання ними соціальної функції.

Висновки. Економічний механізм господарювання все більше соціалізується, бо суспільства і держави намагаються ефективніше використовувати ресурси, світ почав дбати про соціальні ефекти господарювання понад усе. Це зокрема стосується збереження довкілля, підвищення соціального рівня і тривалості життя населення, тому економічні ресурси спрямовуються на такі цілі все з більшою інтенсивністю, ніж ще кілька десятиліть тому. Вже сформувався певний структурований досвід розвитку соціального підприємництва, яке показало свою ефективність у вирішенні суспільних проблем, дозволяє значно делегувати повноваження держави суспільним організаціям, окремим бізнесменам, підвищуючи соціальну відповідальність і соціальну мобільність економічних ресурсів тощо. Кожна організаційна форма підприємства характеризується специфікою соціалізації робочої сили через зайнятість, адже, наприклад, кооператив передбачає обов'язкову трудову участь й участь у

майновому комплексі тощо, тоді як інші форми - це суто наймання робочої сили для виконання певних видів робіт. Кількість підприємств - потенціальна можливість соціалізації селян через зайнятість у виробництві, тому соціалізація діяльності підприємств може бути оцінена аналізом галузевих особливостей структури виробництва. Організаційно-економічна соціалізація підприємства на селі - один із шляхів створення селозберігаючої моделі господарювання. Для підтримки передумов у її побудові важливе значення має формування кооперативних структур - суб'єктів, які за своїм організаційно-

економічним призначенням посідають проміжне місце між класичним (капіталістичним) і соціальним підприємництвом. Кооперативи виконують соціальну функцію, тому підтримка й створення передумов для їх поширення забезпечуватиме якісні зміни в організаційно-економічній соціалізації підприємства на селі, а також інклюзивності господарювання. Від ефективності господарювання, організаційно-економічної соціалізації підприємства залежить досяжність критеріїв доступності товарів-послуг, а також рівень життя населення.

Список бібліографічних посилань

1. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі. Київ : Основи. 2001. 670 с.
2. Борнштейн Д. Как изменить мир: Социальное предпринимательство и сила новых идей / пер. с англ. Москва : Альпина Паблшер, 2012. 499 с.
3. Бородаєвський С. В. Історія кооперації. Київ : Центр учбової літератури. 2019. 446 с.
4. Вебер Макс. Господарство і суспільство: нариси соціології розуміння / пер. з нім. М. Кушнір. Київ : Вид. дім «Все-світ», 2012. 1112 с.
5. Вебер Макс. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ : Наш Формат, 2018. 216 с.
6. Веблен Торстейн. Теория делового предприятия / пер. с англ. Москва : Дело, 2007. 288 с.
7. Галушка З. І. Соціалізація трансформаційної економіки: закономірності та суперечності : монографія. Чернівці : ЧНУ, 2009. 404 с.
8. Губені Ю. Е. Підприємництво: навч. посіб. Львів : НВФ «Українські технології». 2012. 572 с.
9. Дієсперов В. С. Еволюція сільськогосподарських підприємств. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 290 с.
10. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. Т. 1 / за ред. С. В. Мочерного. Львів : Світ, 2005. 616 с.
11. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. Т. 2 / за ред. С. В. Мочерного. Львів : Світ, 2005. 568 с.
12. Жук В. М. Обіг земель сільськогосподарського призначення за селозберігаючою моделлю аграрного устрою України : наук. доп. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 128 с.
13. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. Київ : Логос, 2001. 380 с.
14. Кантільон Р. К вопросу о сущности предприниматель. Санкт-Петербург : Литера плюс, 2006. 220 с.
15. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий. *Общественные науки и современность*. 2001. № 3. С. 121-139.
16. Малік М. Й. Кооперація в сільському господарстві: стан та перспективи. / *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*. 2009. Вип. 6 (24). Ч. 1. С. 55-64.
17. Методичні підходи до оцінки підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки / Ю. О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 57 с.
18. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наук. доп. / за заг. ред. акад. НААН П. Т. Саблука. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 342 с.
19. Перспективні форми організації господарської діяльності на селі: наук. доп. / Ю. О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. 114 с.
20. Попадинець О. В. Соціалізація економіки як нова парадигма економічної теорії / *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 49. С. 228-231.
21. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність / [Лупенко Ю. О., Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. та ін. ; за ред. О. Г. Шпикуляка]. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.

References

1. Blauh, M. (2001). *Ekonomichna teoriia v retrospektyvi* [Economic theory in retrospect]. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
2. Bornshtejn, D. (2012). *Kak izmenit' mir: Social'noe predprinimatel'stvo i sila novyh idej* [How to change the world: social entrepreneurship and the power of new ideas]. Moskva: Al'pina Pablisher [In Russian].
3. Borodaievskiy, S.V. (2019). *Istoriia kooperatsii* [History of cooperation]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [In Ukrainian].
4. Veber, Maks (2012). *Hospodarstvo i suspilstvo: narysy sotsiolohii rozuminnia* [Economy and society: essays on the sociology of understanding]. (M. Kushnir, Trans). Kyiv: [In Ukrainian].
5. Veber, Maks (2018). *Protestantska etyka i dukh kapitalizmu* [Protestant ethics and the spirit of capitalism]. Kyiv: [In Ukrainian].
6. Veblen, Torstejn (2007). *Teorija delovogo predpriyatija* [Business Enterprise Theory]. Moskva: Delo [In Russian].
7. Halushka, Z.I. (2009). *Sotsializatsiia transformatsiinoi ekonomiky: zakonirnosti ta superechnosti: monohrafiia* [The socialization of a transformational economy: patterns and contradictions: monograph]. Chernivtsi, ChNU [In Ukrainian].
8. Hubeni, Yu.E. (2012). *Podpriemnytstvo: navchalnyi posibnyk* [Entrepreneurship: a tutorial]. Lviv. NVF «Ukrainski tekhnolohii» [In Ukrainian].
9. Diiesperov, V.S. (2013). *Evolutsiia silskohospodarskykh pidpriemstv*. [Evolution of agricultural enterprises]. Kyiv: NNTs IAE [in Ukrainian].
10. Mocherniy, S.V., Larina, Ya.S., Ustenko, O.A., Yuriy, S.I. (2005). *Ekonomichniy entsiklopedichnyi slovnyk: U 2 t. T. 1* [Economic encyclopedic dictionary. Vol. 1]. Lviv: Svit [In Ukrainian].
11. Mocherniy, S.V., Larina, Ya.S., Ustenko, O.A., Yuriy, S.I. (2006). *Ekonomichniy entsiklopedichnyi slovnyk: U 2 t. T. 2* [Economic encyclopedic dictionary. Vol. 2]. Lviv: Svit [in Ukrainian].
12. Zhuk, V.M. (2017). *Obih zemel silskohospodarskoho pryznachennia za selozberihaiuchoiu modelliu ahrarnoho ustroiu Ukrainy: naukova dopovid* [Circulation of agricultural lands according to the village-preserving model of the agrarian system of Ukraine: scientific report]. Kyiv. Kyiv: NNTs IAE [in Ukrainian].
13. Zinovchuk, V.V. (2001). *Orhanizatsiini osnovy silskohospodarskoho kooperatyvu* [Organizational basis of an agricultural cooperative]. Kyiv: Lohos [In Ukrainian].
14. Kantil'on, R. (2006). *K voprosu o sushhnosti predprinimatelej* [To the question of the essence of entrepreneurs]. SPb.: Litera plus [In Russian].
15. Koulman, Dzh. (2001). *Kapital social'nyj i chelovecheskiy* [Social and human capital]. *Obshhestvennye nauki i sovremennost'*, 3, pp. 121-139 [In Russian].
16. Malik, M.Y. (2009). *Kooperatsiia v silskomu gospodarstvi: stan ta perspektyvy* [Cooperation in agriculture: status and prospects]. «*Ekonomichni nauky*». *Seriia: Oblik i finans, vol. 6 (24), part. 1, pp. 55-64* [In Ukrainian].

22. Романова Л. В. Становлення підприємництва в сільському господарстві. Київ : ІАЕ, 1997. 272 с.
23. Сичевський М. П. Формування національної продовольчої системи на засадах незалежності. *Вісник аграрної науки*. 2014. № 6. С. 11-18.
24. Сміт Адам. Дослідження про природу і причини багатства народів / пер. з англ. О. Васильєв, М. Межевкіна, А. Малівський. Київ : Наш формат, 2018. 736 с.
25. Соціологічна енциклопедія / уклад. В. Г. Городяненко. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.
26. Українська економічна думка : Хрестоматія / упоряд. С. М. Злупко. Київ : Знання, 2007. 694 с.
27. Харитонова Е. В., Крылова Е. М. Социализация предпринимательства как фактор роста национального богатства. *Социально-экономические явления и процессы*. 2014. Т. 9. № 5. С. 76-83. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsializatsiya-predprinimatelstva-kak-faktor-rosta-natsionalnogo-bogatstva> (дата звернення: 07.04.2020).
28. Шпикуляк О. Г. Становлення соціального капіталу в аграрній сфері трансформаційної економіки. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, Vol. 8. P. 28-34. Published 2007. URL : <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/678/704> (дата звернення: 31.03.2020).
29. Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. Інституціональний аналіз розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки: методичний аспект. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 73-82.
30. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку : Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / пер. з англ. В. Старка. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.
31. Юнус М. Мир трех нулей. Как справиться с нищетой, безработицей и загрязнением окружающей среды / пер. с англ. Москва : Изд-во «Альпина Паблишер», 2019. 280 с.
32. Яхно П. Т. Соціалізація економіки та індивідуалізація споживчого ринку як необхідної передумови національного розвитку. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 2 (80). С. 12-17.
33. Sakovska O., Shpykuliak O. State regulation of the functioning and development of agricultural cooperatives in the grain market. *Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2019: Education Excellence and Innovation Management through Vision 2020. 33rd IBIMA Conference: 10-11 April 2019 Granada, Spain*. Editor Khalid S. Soliman. 2019. P. 8316-8321. URL : <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85074096591&partnerID=MN8TOARS> (дата звернення: 07.04.2020).
34. Shpykuliak O., Bilokinna I.. "Green" cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. *Baltic Journal of Economic Studies*. Volume 5 Number 2. Riga: Publishing House "Baltija Publishing", 2019, 262 pages. P. 249-255. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>.
17. Lupenko, Yu.O. (Ed.) (2016). *Metodychni pidkhody do otsinky pidpriemnytskoi diialnosti v ahraryi sferi ekonomiky* [Methodical approaches to the assessment of entrepreneurial activity in the agricultural sector of the economy]. Kyiv: NNTs «IAE» [in Ukrainian].
18. Sabluk, P.T. (2011). *Orhanizatsiyno-ekonomichna modernizatsiya ahraryoi sfery* [Organizational and economic modernization of the agricultural sector]. Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].
19. Lupenko, Yu.O. (Ed.) (2019). *Perspektyvni formy orhanizatsii hospodarskoi diialnosti na seli: nauk. dop.* [Perspective forms of organization of economic activities among village: scientific report]. Kyiv: NNTs «IAE» [In Ukrainian].
20. Popadynets, O.V. (2015). *Sotsializatsiia ekonomiky yak nova paradyhma ekonomichnoi teorii* [Socialization of the economy as a new paradigm of economic theory]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 49, pp. 228-231 [in Ukrainian].
21. Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., Malik, M.Y., et al. (2017). *Rozvytok malykh ahrarykh pidpriemstv u rynkovomu instytutsiinomu seredovyshchi: indykatory ta efektyvnist* [Development of small agrarian enterprises in a market institutional environment: indicators and effectiveness]. Shpykuliak O.H. (Ed.). Kyiv: NNTs «IAE» [in Ukrainian].
22. Romanova, L.V. (1997). *Stanovlennia pidpriemnytstva v silskomu hospodarstvi*. [Formation of entrepreneurship in agriculture]. Kyiv: IAE [in Ukrainian].
23. Sychevskiy, M.P. (2014). *Formuvannia natsionalnoi prodovolchoi systemy na zasadakh nezalezhnosti* [Formation of national food system on the basis of independence]. *Visnyk ahraryoi nauky*, 6, pp. 11-18 [In Ukrainian].
24. Smith, Adam (2018). *Doslidzhennia pro pryrodu i prychyny bahatstva narodiv* [Research on the nature and causes of the wealth of nations]. (O. Vasyliiev, M. Mezhevikina, A. Malivskiy, Trans). Kyiv: Nash format [In Ukrainian].
25. Horodianenko, V.H. (Eds.) (2008). *Sotsiolohichna entsyklopediia* [Sociological encyclopedia]. Kyiv: Akademvydav [In Ukrainian].
26. Zlupko, S.M. (Ed.) (2007). *Ukrainska ekonomichna dumka: khrestomatiiia*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
27. Haritonova, E.V., Krylova, E.M. (2014). *Socializacija predprinimatel'stva kak faktor rosta nacional'nogo bogatstva* [Socialization of entrepreneurship as a factor in the growth of national wealth]. *Social'no-jekonomicheskije javlenija i processy*, vol. 9 (5), pp. 76-83. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsializatsiya-predprinimatelstva-kak-faktor-rosta-natsionalnogo-bogatstva> [In Russian].
28. Shpykuliak, O.H. (2007). *Stanovlennia sotsialnoho kapitalu v ahraryi sferi transformatsiinoi ekonomiky*. [Formation of social capital in the agrarian sphere of transformation economy]. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, vol. 8, pp. 28-34. Retrieved from: <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/678/704> [In Ukrainian].
29. Shpykuliak, O.H., Malik, M.Y. (2019). *Instytutsionalnyi analiz rozvytku pidpriemnytstva v ahraryomu sektori ekonomiky: metodychnyi aspekt* [Institutional analysis of entrepreneurship development in the agrarian sector of economy: methodical aspect]. *Ekonomika APK*, 6, pp. 73-82 [In Ukrainian].
30. Shumpeter, J.A. (2011). *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsykladu* [Theory of economic development: the study of profits, capital, credit, interest and the economic cycle]. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy [In Ukrainian].
31. Junus, M. (2019). *Mir treh nulej. Kak spravit'sja s nishhetoj, bezraboticej i zagrjazneniem okruzhajushhej sredy* [The world of three zeros. How to cope with poverty, unemployment and environmental pollution]. Moskva: [In Russian].
32. Yakhno, P.T. (2019). *Sotsializatsiia ekonomiky ta indyvidualizatsiia spozhyvchoho rynku yak neobkhdnoi peredumovy natsionalnoho rozvytku* [Socialization of the economy and individualization of the consumer market as a necessary prerequisite for national development]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarynoho universytetu. Seriia «Ekonomika i menedzhment»*, 2 (80), pp. 12-17. [in Ukrainian].

33. Sakovska, O., Shpykuliak O. (2019). State regulation of the functioning and development of agricultural cooperatives in the grain market. Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference, IBIMA Education Excellence and Innovation Management through Vision 2020 (pp. 8316-8321). Retrieved from: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85074096591&partnerID=MN8TOARS> [in English].

34. Shpykuliak, Oleksandr, Bilokinna, Ilona (2019). "Green" cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 5 (2), pp. 249-255 [In English]. DOI : <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>

Diuk A.A. Conceptual and methodical bases for the evaluation of organizational and economic socialization of rural entrepreneurship

The purpose of the article is to offer conceptual and methodical bases for the evaluation of organizational and economic socialization of rural entrepreneurship with the definition of sectors and indicators for analysis.

Research methods. *The presentation of the material in accordance with the stated purpose is based on the methodology: knowledge of the general theoretical provisions of the evolution and development of entrepreneurship; determination of principles, criteria of organizational and economic socialization of economic systems; assessment of the composition of economic forms, enterprises formed as a result of transformation to the market; coverage of performance characteristics of entrepreneurial activity with a projection on the socio-economic status of rural areas, food security, etc.*

Research results. *The conceptual and methodical bases of estimation of organizational and economic dynamics of rural life with definition of sectors and indicators for the analysis of tendencies of socialization of entrepreneurship are offered.*

Scientific novelty. *Improving the basics of assessing rural socialization based on identifying sectors and indicators for analysis.*

Practical significance. *It consists in the formulation of a comprehensive approach to improving the organizational and economic socialization of rural entrepreneurship as a factor of economic efficiency. Tabl.: 2. Figs.: 1. Refs.: 34.*

Keywords: *methodic; conceptual provisions; entrepreneurship; socialization; management.*

Diuk Anna Andriivna - candidate of economic sciences, associate professor (docent) of the department of economics, Vinnytsia National Agrarian University (3, Soniachna St., Vinnytsya)

E-mail: annaduke@ukr.net

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0001-6480-0558>

Дюк А.А. Концептуально-методические основы оценки организационно-экономической социализации предпринимательства на селе

Цель статьи - предложить концептуально-методические основы оценки организационно-экономической социализации предпринимательства на селе с определением секторов и показателей для анализа.

Методика исследования. *Изложение материала в соответствии с поставленной целью построено на методологии: познание общетеоретических положений эволюции и развития предпринимательства; определение основ, критериев организационно-экономической социализации экономических систем; оценочного определения состава форм хозяйствования, предприятий, которые образовались в результате трансформации к рынку; освещении характеристик результативности предпринимательской деятельности с проекцией на социально-экономическое положение сельских территорий, продовольственной безопасности и тому подобное.*

Результаты исследования. *Предложены концептуально-методические основы оценки организационно-экономической динамики жизнедеятельности на селе с определением секторов и показателей для анализа тенденций социализации предпринимательства.*

Элементы научной новизны. *Усовершенствовано основы оценки социализации предпринимательства на селе на основе определения секторов и показателей для анализа.*

Практическая значимость. *Заключается в формировании комплексного подхода к совершенствованию организационно-экономической социализации предпринимательства на селе как фактора эффективности хозяйствования. Табл.: 2. Илл.: 1. Библиогр.: 34.*

Ключевые слова: *методика; концептуальные положения; предпринимательство; социализация; хозяйствование.*

Дюк Анна Андреевна - кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики, Винницкий национальный аграрный университет (г. Винница, ул. Солнечная, 3)

E-mail: annaduke@ukr.net

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0001-6480-0558>

Стаття надійшла до редакції 01.04.2020 р.

Фахове рецензування: 06.04.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Дюк А. А. Концептуально-методичні засади оцінки організаційно-економічної соціалізації підприємництва на селі. *Економіка АПК*. 2020. № 4. С. 111 – 120. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004111>

Diuk, A. A. (2020). Kontseptualno-metodychni zasady otsinky orhanizatsiino-ekonomichnoi sotsializatsii pidpriemnytstva na seli [Conceptual and methodical bases for the evaluation of organizational and economic socialization of rural entrepreneurship]. *Ekonomika APK*, 4, pp. 111 – 120 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004111>

* * *